

Svensk orgelkonst under 1938.

Inom alla områden av orgelkonsten: orgelspelet, orgellitteraturen, orgelbyggeriet, utvecklas alltjämt en livlig verksamhet, som visar, att intresset för instrumentens instrument är oförminskat. Det mest glädjande härvidlag är den samling kring orgelkonsten som gudstjänstlig faktor man kunnat iakttaga. Att våra kyrkoorglar böra vara gudstjänstinstrument och icke konsertorglar, att orgelmusiken vid gudstjänsten bör vara liturgiskt präglad och att kyrkans organist inte endast bör vara musiker utan även något av en Ordets förkunnare äro sanningar, som i dag så gott som allmänt omfattas bland orgelns företrädare. Att det i denna samklang någon gång kan förnimmas dissonanser, ibland rätt skärande, förlänar åt det hela blott ökad charm och fyllighet.

Ett starkt behov av större kunnande och andligt fördjupande gör sig alltmera gällande hos den svenska organistkåren. Det framgår kanske tydligast av de talrikt besökta fortbildningskurser, som under året ägt rum. Sådana kurser, i vilka flerstädes även ett antal präster deltagit, ha hållits i Borgholm 8—7/7, — lär. i lit. orgelspel Carl. E. Rosenquist, i Arvika den 26—29 juli, (lärare i lit. orgelspel: W. Ahlén) i Mariefred 1—4 aug. (lär. i lit. orgelspel: G. Marcusson), i Upsala d. 1—4 aug. (lär. i lit. orgelspel: W. Ahlén), i Alnö 11—18 aug. (lär. i lit. orgelspel: I. Sahlin), i Skellefteå d. 15—20 aug. (lär. i lit. orgelspel: G. Carlman). Önskemål beträffande dessa kurser är fortfarande dels att anslagen till desamma höjas, så att de kunna pågå längre tid, dels att arbetet koncentreras mera på det som för en organists hemmagärning måste anses vara det viktigaste, nämligen orgelns användning vid gudstjänsten. Beträffande de yttre anordningarna för dessa kurser kunna meningarna vara delade. Mot det förslag som väckts, att i stället för stiftskurser anordna en rikskurs på 14 dagar—tre veckor och förlägga den till huvudstaden måste starka betänkligheter anföras. För det första måste en sådan kurs, nödvändigtvis bli förenad med mycket stora kostnader ifråga om vivre o. d., för det andra torde det bli svårt att uppbringa lärarkrafter i nödig utsträckning och för det tredje: manne man ej kan riskera att kursdeltagarnas tid och krafter komma att bli alltför mycket splittrade på ovidkommande ting i exempelvis en stad som Stockholm, med dess attraktioner av alla de slag? En sak synes i varje fall alldeles viss: att mindre kurser stiftsvis med tanke på deltagarnas inre samling och personliga samvaro, en ingalunda oviktig synpunkt, äro att föredraga framför rikskurser i en storstad. Ett beslut vid årets kyrkomöte må i detta sammanhang noteras, nämligen skrivelse till K. M:t med anhållan om anslag till anordnande av fortbildningskurser för präster och kyrkomusiker. Ett glädjande tidens tecken!

Gott och väl är att krafter sålunda äro i rörelse att skapa bättre förutsättningar för organisten att väl fylla sin uppgift i församlingens gudstjänst. På en punkt återstår dock en viktig reform

att genomföra och det gäller överspelningen på kyrkans orgel. »Det är synd att julen ska infalla på en tid, då kyrkorna äro som kallast», skrev nyligen en bekymrad kollega. »Man skulle helst vilja öva mycket till de största helgerna, men just då är det nästan hälsovådligt.» Vad är här att göra? Vore det för mycket att sätta ifråga, att vederbörande läte värma upp kyrkorna ett par dagar före sön- eller helgdagen, så att organisten *utan våda för sin hälsa* kunde förbereda sig för gudstjänsterna.

En företeelse, lika sällsynt som löftesrik, inrapporterades från Skara stift. Där ha nämligen möten för präster och organister *kontraktsvis* anordnats i syfte att stärka det gudstjänstliga samarbetet. Måhända ha just sådana lokalt betonade möten den största betydelsen när det gäller förhållandet präst — kyrkomusiker. Det är att hoppas att västgötarnas exempel skall mana till efterföljd. Heder åt Skarastiftet!

Som en nyhet för vårt lands vidkommande är att anteckna en sammankomst mellan representanter för olika grenar av kyrkonst, vilken ägde rum i Leufsta bruk 14—16 okt. »Leufstabruk-dagarna för kyrkomusik och kyrkokonst», till vilka initiativet tagits av K.S.V.-ledamoten doktor Einar Erici, Stockholm, och till vilka inbjudan utgått från Ärkestiftets K.S.V.-krets, hade samlat ett 50-tal deltagare, eller så många man kunde taga emot, representerande olika grupper, såsom konsthistoriker, arkitekter, restauratörer, orgelbyggare, organister och de av dessa ting särskilt berörda, prästerna samt en del intresserade. Programmet upptog konserter, bl. a. en Bachkonsert i Brukskyrkan med Henry Weman vid den gamla berömda Cahmanorgeln, föredrag om kyrkokonst och i samband därmed besök i ett stort antal upplandskyrkor, vidare orgeldemonstrationer, gudstjänster m. m. De märkliga dagarna refereras utförligt i K.S.F. och Tidskr. f. kyrkomusik, dec.-numret av H. Weman. Man vill på det livligaste hoppas, att dessa kyrkodagar snart måtte följas av flera i samma stil. Värdet av att vår kyrkas konstnärer av olika slag, få tillfälle att mötas och dryfta gemensamma problem, ligger i öppen dag. Vem inbjuder till nästa kyrkokonsthögtid?

Orgelmusik har även under 1938 framförts rikligen vid såväl musikandakter och kyrkokonserter som speciellt för radiolyssnarna anordnade konserter. Såsom anmärkningsvärt för huvudstaden kan omnämnas att under sista halvåret ej mindre än fyra orgelkonserter m. entréé ägt rum, samtliga relativt väl besökta: (i S:t Jacobs kyrka d. 15. okt. av W. Ahlén, i Konserthuset d. 15 nov. av O. Lindberg o. W. Ahlén, i S:t Jacobs kyrka d. 21 nov. av den franske organisten M. Bracquemond samt i S:t Johannes kyrka d. 12 dec. av Alf Linder). Såsom ett led i det nordiska samarbetet har Radiotjänst på begäran av Kyrkomusikerföreningarna i de nordiska länderna inlett en serie nordiska orgelkonserter. Den första från Sverige i denna serie utsända konserten upptog danska kompositioner, spelade på S:t Jacobs kyrkoorgel av W. Ahlén.

I utlandet har flerstädes svensk orgelmusik kommit till utförande såsom i Paris och Brüssels rundradio av M. Bracquemond och i Würzburg av H. Schindler.

Under året utgivna *svenska* orgelkompositioner äro följande: Daniel Olson: Fyra orgelkoraler och Elegisk fantasi, Gehrmans förlag, Oskar Lindberg: En gammal dalamelodi från Mora, Gehrmans, Erik Erling: Parafraas över Härlig är jorden, Diakonistyrelsen, Albert Runbäck och W. Ahlén: Postludier del III, innehållande bl. a. 32 komp. f. f. g. offentliggjorda i tryck samt Herman Åkerberg: Åtta tonstycken för orgel, Eggelings musikhandel, Lund. Bland verk i manuskript märkas: Otto Olsson: Sonat i diss-moll samt Anders Bond: 15 koralstudier, avsedda till pre- och postludier.

Bland nyutgivna *utländska* verk, anmälda i svenska tidskrifter må nämnas: H. Diestler: 30 spelstycken för Kleinorgel samt Små orgelkoralbearbetningar, opus 8 nr 3, Bärenreiter, H. Keller: 80 koralförspel av tyska mästare under 1600 o. 1700-talen, Peters, O. Sandberg-Nielsen: Preludium Trio o. Ciacona, Edition Dania, N. O. Raasted: Partita över kor. Av djupets nöd, Hansen och Orgelsonat (a tre voci), Dania samt S. O. Møller: Pensée (Toccata) op. 8, Dania.

Bland publicerade artiklar, i vilka den kyrkliga orgelkonsten eller dess utövare berörts märkas: I Svensk Kyrkotidning: Präster och kyrkomusiker av Gustaf Lindberg; I Vår lösen: Kyrkomusiken — en kyrkans angelägna uppgift just nu av Ingvar Sahlin; I Kyrkomusikernas tidning: Svenskt orgelbyggeri av i dag; I K.S. F.: En grammofonkurs i orgel av I. Sahlin; I Tidskrift f. kyrkomusik: En kyrkas orglar av Knut Adell; I Församlingsbladet: Hammondorgeln av H. Weman; I Till hembygden: Från orgelläktarens horisont, uppsatser av organisterna Rolf Forssman, Magnus Stradberg, Paul Littorin och John Nordqvist; I Svenska kyrkans årsbok: Det kyrkomusikaliska läget i Sverige av Lars Lindhagen samt I Nya Dagl. Allehanda: en artikel av Fredrik Hjort, i vilken Orgelrådet göres till föremål för stor uppmärksamhet. Omnämnas böra även en rad diskussionsinlägg i Vår Sång berörande orgelreformrörelsen. Denna diskussion, inledd av Göteborgsorganisten Gösta Lundborg, påkallar här särskilt beaktande, som den väsentligen rör sig om principerna för K.S.V.'s orgelverksamhet. Anmärkningsvärt är att de två skribenter, som opponera mot dessa principer, så litet satt sig in i vad saken gäller. Med skärpa förfäktar man den ohjälpligt föråldrade och grundfalska uppfattningen att orgeln är ett slags orkester och utifrån denna vil man disponera våra kyrkorglar. Det torde utan vidare vara klart, att ett meningsutbyte med denna absolut felaktiga utgångspunkt måste bli skärligen fruktlöst. Att här ingå på närmare granskning av den framställda kritiken kan det under sådana förhållanden ej heller bli tal om.

Bland den mängd orgelbyggnader, som utförts under året, mär-

kas ombyggnaden av orglarna i Stockholms konserthus och Musikaliska Akademien, båda verkställda enligt nutida reformprinciper. Kanske man nu kan hoppas, att orgelmusiken skall bli föremål för större intresse och omvårdnad från konserthusvederbörandes sida än vad hittills varit fallet. Regelbundet anordnade orgelkonserter i Konserthuset till låga priser skulle utan tvivel komma att verksamt bidra till att göra instrumentet populärt. Publiken skulle ej utebli. På tal om Konserthuset må här erinras om en annan sak, som orgelkonstens vänner ej kunna stå likgiltiga inför: det vid Konsertföreningens konserter allt vanligare framförandet av bachska orgelkompositioner i orkesterstranskription. Att dylika transkriptioner kunna vara både skickligt gjorda och välklingande är *en* sak. En annan sak är om de verkligen, vilket väl är meningen, förmå giva ett stegrad uttryck åt Bachs intentioner. Ibland kan en bachbeundrare ej undgå intrycket att raka motsatsen är förhållandet. Huru som helst, man kan vara säker på, att hade Bach tänkt sig sina toccator och fugor för orkester, så hade han också skrivit dem för orkester. Låt oss alltså få höra Bach i *original!* Han är tillräckligt bra sådan han är och behöver ingen påbättring.

Orgelrådets verksamhet har fortgått efter samma linjer som förut. En mängd förfrågningar ha ingått från församlingar, präster och organister i skilda delar av landet. I likhet med föregående år har Orgelrådet avgivit yttranden i orgelärenden, som tillställts Riksantikvarien.

I och med det nyss tilländalupna året har Orgelrådet lagt sitt första lustrum bakom sig, en händelse som skulle kunna giva anledning till många reflektioner ej endast beträffande orgelbyggeriets utveckling under denna period utan även rörande den allmänna inställningen till Orgelrådet såsom ett församlingarnas hjälporgan. Detta skulle emellertid föra för långt. En sak må dock konstateras: att reformidéerna på ifrågavarande område *slagit igenom* t. o. m. även där motståndet för fem år sedan var ganska kompakt. Alb. Runbäcks slutord i sitt föredrag om orgelrestauration vid kyrkosångsfesten i Upsala 1933 har synbarligen gått i uppfyllelse. Efter en rätt pessimistisk skildring av orgelfrågans dåvarande läge föll hans ord så: »Även i vårt land skall väl sanningen så småningom segra på grund av sin egen inneboende kraft». Vad angår församlingarnas inställning till Orgelrådet som sådant må det till sist endast tillåtas att hänvisa till de till åtskilliga hundratal uppgående kyrkor i vårt land, som fått sina orglar förnyade genom Orgelrådets direkta eller indirekta medverkan. Måhända kunna dessa orglar bäst vittna både om förtroendet till Orgelrådet och det sätt, på vilket detta Råd efter måttet av resurser vill tjäna vår kyrka.

W. A.